

1 AANLEIDING

Op 25 januari 2018 neemt de gemeenteraad van de gemeente Den Haag een motie aan waarin aan het presidium wordt verzocht de Rekenkamer Den Haag te vragen onderzoek te doen naar alle tarieven van de Haagse Markt.¹ Sinds de herinrichting van de markt op de Herman Costerstraat is er discussie tussen het college en de (vertegenwoordigers van) de marktondernemers over de tarieven en servicekosten. In dezelfde raadsvergadering neemt de raad een vrijwel identieke motie aan, waarin het college wordt verzocht de accountantsdienst van de gemeente eenzelfde onderzoek te laten doen naar de tarieven van de Haagse Markt. De rekenkamer heeft overleg gehad met de accountantsdienst van de gemeente.² De accountantsdienst zal zich richten op het publiekrechtelijke deel van de tarieven, namelijk het marktgeld en dan in het bijzonder de toerekening van kosten aan het marktgeld.³ Op het moment van vaststellen van deze onderzoeksopzet was het de rekenkamer niet bekend in welk stadium het door de accountantsdienst in te stellen onderzoek zich bevindt.

2 PROBLEMSCHETS

De gemeente heeft, na een eerdere overeenkomst over een verbetering van de Haagse Markt met een vertegenwoordiging van de ondernemers⁴, tussen 2013 en 2015 de markt heringericht. Met dit project is het marktterrein opnieuw ingericht en ingedeeld en zijn alle opstallen vernieuwd. Mede als gevolg van de investeringen die hiervoor zijn gedaan, zijn de marktтарieven (marktgeld, huur en overige kosten) aangepast die ondernemers moeten betalen om op de markt te kunnen staan.

Gedurende de vernieuwing waren de marktgelden bevroren. Per 1 januari 2016 is het nieuwe marktgeld voor alle Haagse markten en specifiek de Haagse Markt aangepast, waarbij als uitgangspunt voor het marktgeld vanaf 2016 geldt dat de markten kostendekkend moeten zijn.⁵

Naar aanleiding van discussies na de herinrichting over de marktgelden, tarieven en financiering van de Haagse Markt heeft het college een intern onderzoek laten uitvoeren dat in juni 2017 werd gepubliceerd.⁶ De centrale vraagstelling van dit onderzoek van de gemeente luidde "Hoe zijn de nieuwe tarieven van de Haagse Markt opgebouwd, hoe is hierover gecommuniceerd en hoe verhouden de tarieven van de Haagse Markt zich tot vergelijkbare markten elders in het land?"⁷ De onderzoekers van de gemeente concluderen onder andere het volgende.⁸

¹ RIS 298987 Motie onderzoek door Rekenkamer naar kosten en tarieven Haagse Markt, 25 januari 2018

² Reactie rekenkamer 'Onderzoek marktтарieven' aan Presidium gemeenteraad Den Haag, 1 maart 2018

³ RIS 298988 Tussenbericht Motie onderzoek Accountantsdienst tarieven Haagse Markt, 5 april 2018 en overleg Gemeentelijke Accountantsdienst, 5 juni 2018

⁴ RIS 180716a. Convenant inzake de vernieuwde Haagse Markt. 15 juni 2011.

⁵ RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag, paragraaf 2.2

⁶ RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag

⁷ RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag, Pagina 5

⁸ RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag, Pagina 31, 32 en 33

1. *"De gemeente Den Haag heeft de toerekening van kosten aan het marktgeld schriftelijk onderbouwd en de onderbouwing komt overeen met de daarvoor geldende landelijke voorschriften."*
2. *"De stijging van het marktgeld wordt mede veroorzaakt door de mate van kostendekkendheid en de nieuwe methodiek van berekening."*
3. *"In vergelijking met andere gemeenten wijkt het markttarief van de gemeente Den Haag niet in ongunstige zin af."*
4. *"Communicatie naar de gemeenteraad Den Haag heeft op diverse momenten voor, tijdens en na de vernieuwing van de Haagse Markt plaatsgevonden, maar een integraal overzicht van alle kosten ontbreekt."*
5. *"Communicatie naar marktondernemers heeft via diverse kanalen op diverse momenten voor, tijdens en na de vernieuwing van de Haagse Markt plaatsgevonden, maar uit interviews blijkt dat de informatie niet als voldoende duidelijk en transparant is ervaren."*

Ondanks het onderzoek van de gemeente geeft de raad in zijn motie aan dat de onduidelijkheid over de tarieven nog steeds bestaat.

3 BELEID, REGELGEVING EN ORGANISATIE

3.1 Hoe ziet het gemeentelijk beleid er uit?

2008 - 2012

In het coalitieakkoord 2006-2010 is als uitgangspunt genomen dat de marktgelden kostendekkend zijn. Wettelijk geldt dat maximaal de toe te rekenen kosten door het marktgeld gedekt mogen worden. De tarieven zijn gekoppeld aan het soort standplaats (vast of los, diep of ondiep) en de hoeveelheid vierkante meters. Voor de verschillende Haagse markten gelden verschillende tarieven.⁹

Nadat eind 2009 de belangenverenigingen van de Haagse Markt aan de Herman Costerstraat samen met de gemeente de uitgangspunten voor herinrichting van de Haagse Markt in een programma van eisen hebben opgenomen stelt het college begin 2010 een projectplan vast. Het projectplan had als doel om een financieel haalbaar plan voor de herinrichting van het marktterrein te ontwerpen en de regelgeving te moderniseren. Het projectplan is vertaald in een voorlopig ontwerp waarover de gemeente en belangenverenigingen op 15 juni 2011 een convenant sluiten. Op voordracht van het college besluit de raad op 8 september 2011 in te stemmen met de herinrichting van de Haagse Markt conform de uitgangspunten in het convenant.¹⁰

⁹ RIS 149021 Voorstel van het college inzake de vaststelling van de Verordening marktgelden 2008, 26 oktober 2007

¹⁰ RIS 180716 Voorstel inzake de Haagse markt van de toekomst, 11 september 2011

Uitgangspunt is dat de kwaliteit en toegankelijkheid van de markt wordt verbeterd en dat het nieuwe grondplan structuur en helderheid brengt in de opbouw van het terrein.¹¹

Figuur 1 Onderdelen plangebied: (A) Marktterrein, (B) Kop zijde Hobbemaplein, (C) Kopzijde Hoflandplein, (D) Hekwerk tramzijde en nieuwe toegangen marktterrein, (E) Halte-inrichting en (F) Marktgebouw¹²

De totale investeringskosten van de herinrichting van het marktterrein bedragen € 11 mln. In onderstaande tabel is de dekking weergegeven:

Dekking	Bedrag (€ mln.)
Reserve grote projecten	1
Begroting dienst Stadsbeheer (DSB)	0,75
Krachtwijkenfonds	0,4
Subsidie vanuit het EFRO-programma Kansen voor West 2007-2013	2,15
Cofinanciering door de gemeente vanuit het cofinancieringsfonds	2,15
Meerjaren Investeringsprogramma (gedekt door een verhoging van het markt-tarief met € 5,39 per dag voor een vaste ondiepe standplaats (breedte van 4 meter of minder en een diepte van 3 meter of minder).	4,55
Totaal	11,0

Tabel 2 Dekking investeringskosten herinrichting van het marktterrein¹³

De gemeente en de belangenverenigingen stellen in het convenant vast dat een verhoging van het markt-tarief noodzakelijk is om de vernieuwde Haagse Markt te realiseren zoals is weergegeven in het raadsbesluit van 8 september 2011.¹⁴ Pas na de herinrichting van de Haagse Markt wordt het tarief voor de standplaatsen opgehoogd tot deze kostendekkend is.¹⁵

2013 - 2015

Op voordracht van het college stelt de raad op 22 november 2012 de Verordening rechten markten Den Haag 2013 vast en komt de Verordening markt-gelden 2008 te

¹¹ RIS 260360 Voorstel Vernieuwing Haagse Markt – marktinstallatie, 18 juli 2013

¹² RIS 180716b Brochure: De (Haagse) Markt van de toekomst, Voorlopig ontwerp grondplan & perspectieven bouwkundige onderdelen.

¹³ RIS 180716 Voorstel inzake de Haagse markt van de toekomst, 11 september 2011

¹⁴ RIS 180716a Convenant inzake de vernieuwde Haagse markt, 15 juni 2011

¹⁵ RIS 252446 Voorstel van het college inzake het vaststellen van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013, 9 oktober 2012, p. 1

vervallen. Per markt wordt één kostendekkend tarief op basis van het aantal vierkante meters per kraam geïntroduceerd en vervallen de verschillende tarieven naar type marktplaats.¹⁶

Op 18 juli 2013 besluit de raad tot vernieuwing van de op de standplaatsen gebouwde opstallen, bestaande uit afsluitbare opslagunits en een niet afsluitbare overkapping (ook wel marktinstallatie genoemd¹⁷) Met deze vernieuwing, die geen onderdeel uitmaakte van de herinrichting van het marktterrein, werd een investering van € 11,5 mln. opgenomen in het Meerjaren Investeringsplan. Deze investering wordt gedekt uit het markttarief. Daarnaast wordt besloten om ook de jaarlijkse beheer- en onderhoudskosten van het marktterrein en van de marktinstallatie te dekken uit het markttarief. In de bijlage bij het besluit is een intentieverklaring met de Centrale Vereniging voor de Ambulante Handel opgenomen waarin steun wordt uitgesproken voor het raadsvoorstel.¹⁸

In de periode die volgt op de start van de herinrichting in 2013 wordt op aangeven van de ondernemers op de Haagse Markt besloten de vernieuwing van de Haagse Markt in vier fasen uit te voeren. Dit heeft meerkosten tot gevolg. De raad besluit op 20 februari 2014 hiervoor een investering in het Meerjaren Investeringsprogramma op te nemen, die door een verhoging van het markttarief gedekt zal worden.¹⁹

Eind 2015 is de vernieuwing van de Haagse Markt afgerond.²⁰

2016 - 2017

Op 5 november 2015 besluit de raad de Verordening rechten markten Den Haag 2013 aan te passen. In afwachting van de vernieuwing van de Haagse Markt zijn de tarieven van alle makten tot en met 2015 niet aangepast. Per 1 januari 2016 wordt het marktgeld voor alle markten aangepast, met als uitgangspunt dat het marktgeld voor alle markten kostendekkend is. Het integrale markttarief voor de vernieuwde Haagse Markt bestaat vanaf dat moment uit de volgende componenten: de huur van de marktinstallatie, servicekosten en nutslasten (geregeld in een privaatrechtelijke overeenkomst) en het marktgeld (geregeld in de verordening).²¹

3.2 Welke wet- en regelgeving is van toepassing?

In de Verordening marktgeld 2008 geeft de gemeente aan dat artikel 229b van de Gemeentewet van toepassing is. Daarin wordt bepaald, dat de tarieven in een retributieverordening zodanig moeten worden vastgesteld dat de geraamde baten niet

¹⁶ RIS 252446 Voorstel van het college inzake het vaststellen van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013, 9 oktober 2012

¹⁷ RIS 294688 Marktverordening Den Haag 2016, 17 november 2016

¹⁸ RIS 260360 Voorstel van het college inzake vernieuwing Haagse Markt – marktinstallatie, 18 juli 2013

¹⁹ RIS 270279 Vervolg vernieuwing Haagse Markt, 20 februari 2014

²⁰ <http://www.haagmedia.nl/opening-nieuwe-haagse-markt/>

²¹ RIS 287203 Voorstel van het college inzake wijziging van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013, 5 november 2015

uitgaan boven de geraamde lasten ter zake. Dit houdt in dat maximaal de lasten die verband houden met de dienstverlening verhaald kunnen worden.²²

De rekenkamer heeft van de gemeentelijke accountant begrepen dat hij naar aanleiding van de aangenomen motie door de raad, onderzoek zal doen naar de toerekening van kosten aan het marktgeld.²³

De tarieven voor het marktgeld zijn vastgelegd in de volgende verordeningen:

- Verordening marktgelden 2008 (2008 t/m 2012)²⁴
- Verordening rechten markten Den Haag 2013 (2013 t/m 2017)²⁵
- Verordening op de heffing en invordering van marktgelden Den Haag 2018 (vanaf 2018)²⁶

De tarieven in deze verordeningen zijn opgenomen in een tarieventabel die periodiek via wijzigingen op de verordening worden aangepast.

Naast de hiervoor genoemde verordening heeft de gemeente in de Marktverordening Den Haag 2016 regels vastgelegd ten aanzien van de marktvergunningen. Zo is in artikel 6 van de verordening vastgelegd dat de vergunninghouder van een dagplaats of flexplaats zijn standplaats persoonlijk inneemt.²⁷ In de Nota Vastgoed heeft de gemeente Den Haag zijn beleid vastgelegd met betrekking tot gemeentelijk vastgoed.²⁸ Hierin is onder meer vastgelegd volgens op basis van welke principes huurprijzen worden bepaald voor verschillende categorieën van (gemeentelijk) vastgoed.

3.3 Hoe is de gemeentelijke beleidsuitvoering georganiseerd?

De afdeling Markten van de dienst Stadsbeheer is werkzaam voor de acht markten van de gemeente Den Haag en is verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie. De markten vallen onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van de wethouder Economie, Sport en Buitenruimte (ESB).

²² RIS 159743 Voorstel van het college inzake de Verordening marktgelden 2008

²³ Overleg Gemeentelijke Accountantsdienst, 5 juni 2018

²⁴ RIS 149021 Voorstel van het college inzake de vaststelling van de Verordening marktgelden 2008, 26 oktober 2007

²⁵ RIS 252446. Voorstel van het college inzake het vaststellen van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013 (Verordening rechten markten Den Haag 2013), 22 november 2012.

²⁶ RIS 297942 Voorstel van het college tot vaststelling van de Verordening op de heffing en invordering van marktgelden Den Haag 2018, 27 september 2017

²⁷ RIS 294688 Marktverordening Den Haag 2016, 17 november 2016

²⁸ RIS269126 Nota Vastgoed 2013, 20 februari 2014.

4 RELEVANTIE

4.1 Financieel belang

In een brief van november 2017 licht de verantwoordelijke wethouder de baten en lasten voor de gemeente over 2016 toe.

Omschrijving	Lasten
Personeelslasten: algemeen door te belasten	580.370
Personeelslasten: marktmeesters/beheer	460.406
Uitvoeringskosten: algemeen	249.853
Uitvoeringskosten: marktspecifiek	315.906
Servicekosten	PM
Huur marktinstallatie	966.788
Kapitaallasten	375.000
Totaal	2.948.323
	Baten
Marktgeld	1.753.040
Huur	1.172.220
Servicekosten	PM
Totaal	2.925.260
	Saldo
Resultaat	-23.063

Tabel 1 Nadere onderbouwing tarieven

Servicekosten werden in 2016 nog niet in rekening gebracht. Vanaf 2017 is dit wel het geval.²⁹

In de bijlage bij de brief worden voor vijf verschillende typen standplaatsen de kosten toegelicht. Dit geeft een indicatie van het financiële belang voor de ondernemers op de Haagse Markt.

Vb.	Oppervlakte m2		Maandlasten				Totaal
	Standplaats	Unit	Marktgeld	Huur	Servicekosten	Nutslasten	
1	37	29	€ 264,96	€ 544,04	€ 20,36	€ 123,68	€ 953,04
2	46	14	€ 1.059,84	€ 262,64	€ 60,24	€ 365,33	€ 1.748,05
3	46	30	€ 529,92	€ 562,80	€ 34,48	€ 16,09	€ 1.143,29
4	58	38	€ 662,40	€ 1.178,00	€ 37,84	€ 250,96	€ 2.129,20
5	48	24	€ 794,88	€ 168,96	€ 11,76	€ 0,54	€ 976,14

Tabel 2 Maandlasten voor 5 ondernemers met verschillende typen standplaatsen³⁰

²⁹ RIS 298513 Nadere toelichting tarieven Haagse Markt, 28 november 2017

³⁰ RIS 298513 Nadere toelichting tarieven Haagse Markt, 28 november 2017

4.2 Maatschappelijk belang

In het Onderzoek Tarieven Haagse Markt uit 2017 wordt over de communicatie met marktondernemers het volgende geconstateerd:

“Niet alle marktondernemers hebben de communicatie als voldoende transparant en duidelijk ervaren. Alhoewel er veel gecommuniceerd is via verschillende kanalen, lijkt deze informatie die is gecommuniceerd versnipperd. In verschillende stadia is achtereenvolgens gecommuniceerd over het markttarief (marktgeld en huur) en andere kosten, zoals reiniging, sneeuwruimen, promotiegelden, beheertaken (servicekosten) et cetera. Er is geen integraal overzicht gepresenteerd.

Daarnaast bestaat er een verschil in opvatting tussen de gemeente en de ondernemers over wat voor kosten er in het markttarief zouden zitten. De marktondernemers hebben het idee dat er nu kosten doorberekend worden, zoals bijvoorbeeld gladheidsbestrijding, die voor de vernieuwing wel in het markttarief verdisconteerd waren.”³¹

Het onderzoek dat het college heeft laten uitvoeren naar de tarieven op de Haagse Markt neemt de ontevredenheid en onduidelijkheid bij marktondernemers niet weg. Zo geeft Nieuw Koopmansbelang in een reactie aan dat het rapport vraagt om nauwkeurige analyse door deskundigen, daar er bij het doorlezen veel vragen boven komen en omissies blijken.³² Het is derhalve van belang dat het onderzoek van de rekenkamer duidelijkheid geeft of de markttarieven zoals die door de gemeente in rekening worden gebracht in overeenstemming zijn met de gemaakte afspraken met ondernemers..

4.3 Politiek / Bestuurlijk belang

Zoals in de aanleiding aangegeven loopt er tussen de raad en het college al sinds 2015 een discussie over de Haagse markttarieven. Ondanks het verstrekken van nadere informatie en het laten uitvoeren van een intern onderzoek kan het college de onduidelijkheid bij de raad niet wegnemen. Met het scheppen van duidelijkheid over de vraag of de tarieven op de Haagse Markt in overeenstemming zijn met de gemaakte afspraken met marktondernemers en de uitgangspunten zoals die bij de verschillende besluitvormingsmomenten aan de raad zijn gepresenteerd kan de raad een oordeel vormen over de huidige markttarieven.

5 TOEGEVOEGDE WAARDE

De rekenkamer beoogt met dit onderzoek duidelijkheid te scheppen of de Haagse markttarieven zoals die aan ondernemers in rekening worden gebracht in overeenstemming zijn met de afspraken. Het interne onderzoek dat het college in 2017 door de afdeling Onderzoek, Projecten en Subsidieverwerving heeft laten uitvoeren, zal de rekenkamer niet herhalen. Ook zal de rekenkamer geen onderzoek doen naar de toerekening van kosten aan het marktgeld, omdat de accountantsdienst daar onderzoek naar doet. Door de markttarieven vanaf 2008 zoals die in de

³¹ RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag

³² Inspreekreactie Nota Tarieven Haagse Markt, Nieuw Koopmansbelang, raadsvergadering 6 juli 2017

verschillende stukken naar verschillende eenheden worden gepresenteerd terug te brengen naar een eenheid, verwacht de rekenkamer inzicht te verschaffen in de relatie tussen de gemaakte afspraken en de daadwerkelijke ontwikkeling van de tarieven, onder andere voor verschillende kraamtypen.

6 DOEL EN PROBLEEMSTELLING, ONDERZOEKSVRAGEN

De rekenkamer wil met dit onderzoek voor de raad en ondernemers duidelijkheid geven of de doorbelasting van kosten aan ondernemers in overeenstemming is met de uitgangspunten en afspraken die voorafgaand aan de herinrichting met de raad en ondernemersverenigingen zijn overeengekomen.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Is de doorbelasting van de kosten van de Haagse Markt aan de (individuele) ondernemers in overeenstemming met de hierover gemaakte afspraken?

De centrale onderzoeksvraag is opgedeeld in twee deelvragen:

- 1. Zijn de kosten die de gemeente doorbelast aan de ondernemers van de Haagse Markt in overeenstemming met de afspraken met de ondernemersverenigingen en de besluiten van de raad?*
- 2. Worden de kosten voor de Haagse Markt transparant en evenredig doorbelast aan individuele ondernemers?*

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is een normenkader opgesteld dat in bijlage 1 is opgenomen.

7 AANPAK

Het onderzoek wordt in de volgende stappen uitgevoerd:

- Documentanalyse over de afspraken, vastgestelde uitgangspunten en ontwikkeling van de markttarieven:
 - Bestuderen verordeningen voor de periode 2008-2018 welke tarieven zijn vastgesteld en hoe deze zich over deze periode hebben ontwikkeld;
 - Bestuderen afspraken met ondernemers (waaronder het convenant uit 2011, de intentieverklaring uit 2013 en eventuele verslagen);
 - Bestuderen besluiten van de raad die ten grondslag liggen aan de herinrichting van de Haagse Markt;
- Interview met de ambtelijke organisatie en bestuderen op te vragen informatie over de wijze waarop de investeringskosten zijn verrekend in de verschillende markttarieven en bestuderen van de per 1 januari 2016 gewijzigde berekeningsystematiek;
- Interview met de ambtelijke organisatie over de uitbesteding van de servicekosten en bestuderen nog op te vragen informatie omtrent de uitbesteding;

4. Interview met (vertegenwoordigers van) ondernemers op de Haagse Markt over de markttarieven en opvragen informatie over afspraken die met de ondernemers zijn gemaakt;
5. Opvragen gegevens over de Haagse Markt (grondplan, typen standplaatsen en gegevens ondernemers) en selecteren van circa vijf ondernemers met verschillende typen standplaatsen die bereid zijn om mee te werken aan het onderzoek;
6. Analyseren ontwikkeling van de markttarieven voor de circa vijf geselecteerde ondernemers vanaf 2013 of eerder.
7. Opstellen van de bevindingen bij het normenkader (zie bijlage 1), opstellen feitenrapport, feitelijk wederhoor, verwerking van het feitelijk wederhoor, opstellen conclusies en aanbevelingen, bestuurlijk wederhoor en publicatie.

8 PLANNING EN ORGANISATIE

Onderzoeksfase	Periode
Vaststellen onderzoeksopzet	Juli 2018
Uitvoeren onderzoek (documentanalyse, interviews ambtelijke organisatie en belangenorganisaties, analyse markttarieven voor enkele ondernemers incl. interviews en verslaglegging).	Augustus / september 2018
Opstellen feitenrapport en vaststellen feitenrapport voor ambtelijke controle	Medio oktober 2018
Ambtelijk wederhoor, verwerking reactie ambtelijke organisatie	Medio november 2018
Bestuurlijk wederhoor	November 2018
Opstellen nawoord en publicatie	Medio december 2018

BIJLAGE 1 CONCEPT NORMENKADER

Bij de deelvragen zijn de volgende normen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1: Is de doorbelasting van de kosten van de Haagse Markt aan de (individuele) ondernemers in overeenstemming met de hierover gemaakte afspraken?	
Norm 1	De verhoging van het marktgeld na de herinrichting van de Haagse Markt is in lijn met het besluit van de raad om in te stemmen met de herinrichting.
Norm 2	De huur voor de marktunits na de herinrichting van de Haagse Markt is in lijn met het besluit van de raad om in te stemmen met de herinrichting.
Norm 3	De verhoging van het marktgeld en de te verwachten huur voor de marktunits, zoals die bij instemming van de raad over de herinrichting aan de raad is voorgelegd, is expliciet onderdeel van het convenant en de afspraken met de ondernemersverenigingen van de Haagse Markt.
Norm 4	Aan de ondernemers is bij het afsluiten van het convenant en het maken van afspraken voorafgaand aan de herinrichting duidelijk gemaakt welke kosten na de herinrichting aan de ondernemers doorbelast worden.
Onderzoeksvraag 2: Worden de kosten voor de Haagse Markt transparant en evenredig doorbelast aan individuele ondernemers?	
Norm 5	De marktgelden, huur voor de marktunits, servicekosten en kosten voor nutsvoorzieningen worden transparant doorbelast aan individuele ondernemers.
Norm 6	De systematiek van het verdelen van de kosten over de ondernemers van de Haagse Markt is in lijn met de algemene uitgangspunten zoals die aan de raad en ondernemersverenigingen zijn gepresenteerd.

BIJLAGE 2: VERANTWOORDING VOORBEREIDINGSFASE EN LITERATUUR

Ter voorbereiding van deze onderzoeksopzet heeft de rekenkamer drie gesprekken gevoerd met:

1. Mevr. Merx, Algemeen directeur Dienst Stadsbeheer (DSB),
Dhr. Goudzwaard, businesspartner control (DSB) en
Dhr. Den Ouden, hoofd Beleid Stadsbeheer (DSB)
2. Dhr. Van der Vos, hoofd Markten (DSB)
3. De heer Vierbergen, directeur Gemeentelijke Accountantsdienst (GAD)
4. Dhr. Guernaoui, voormalig raadslid

Daarnaast zijn de volgende documenten bestudeerd:

- *RIS 149021 Voorstel van het college inzake de vaststelling van de Verordening marktgelden 2008, 26 oktober 2007*
- *RIS 159743 Voorstel van het college inzake de Verordening marktgelden 2008*
- *RIS 180716a. Convenant inzake de vernieuwde Haagse Markt. 15 juni 2011*
- *RIS 180716 Voorstel inzake de Haagse markt van de toekomst, 11 september 2011*
- *RIS 180716b Brochure: De (Haagse) Markt van de toekomst, Voorlopig ontwerp grondplan & perspectieven bouwkundige onderdelen*
- *RIS 181203 Motie Herstructurering Haagse Markt (rv 107.2011/1)*
- *RIS 181125 Notulen van de gemeenteraad van 8 september 2011*
- *RIS 252446. Voorstel van het college inzake het vaststellen van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013 (Verordening rechten markten Den Haag 2013), 9 oktober 2012*
- *RIS 260359. Besluit tot aangaan intentieverklaring vernieuwde Haagse Markt. 25 juni 2013*
- *RIS 260360 Voorstel Vernieuwing Haagse Markt – marktinstallatie, 18 juli 2013*
- *RIS 270067 Brief Vervolg Herinrichting Haagse Markt, 7 februari 2014*
- *RIS 270279 Vervolg vernieuwing Haagse Markt, 20 februari 2014*
- *RIS 287203 Voorstel van het college inzake wijziging van de Verordening op de heffing en invordering van rechten markten Den Haag 2013, 5 november 2015*
- *RIS 294688 Marktverordening Den Haag 2016, 17 november 2016*
- *RIS 297197 Onderzoek Tarieven Haagse Markt, juni 2017, Gemeente Den Haag, juni 2017*
- *Inspreekreactie Nota Tarieven Haagse Markt, Nieuw Koopmansbelang, raadsvergadering 6 juli 2017*
- *RIS 297942 Voorstel van het college tot vaststelling van de Verordening op de heffing en invordering van marktgelden Den Haag 2018, 27 september 2017*
- *RIS 298513 Nadere toelichting tarieven Haagse Markt, 28 november 2017*
- *RIS 298987 Motie onderzoek door Rekenkamer naar kosten en tarieven Haagse Markt, 25 januari 2018*
- *RIS 298988 Tussenbericht Motie onderzoek Accountantsdienst tarieven Haagse Markt, 5 april 2018 en overleg Gemeentelijke Accountantsdienst, 5 juni 2018*